

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

REKOMENDACJE DOTYCZĄCE WSPARCIA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ

Raport powstał w ramach projektu „Dobre praktyki organizacji pozarządowych w zakresie wspierania osób z niepełnosprawnościami” nr FERS.04.12-IP.04-0014/24, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027. Projekt jest realizowany przez **Europejski Dom Spotkań-Fundację Nowy Staw.**

AUTORZY RAPORTU

*AGATA DZIUBIŃSKA – GAWLIK
BEATA ROMEJKO*

Daty Warsztatów Mastermind:

Numer grupy	Zad 1 . Warsztaty Mastermind
1. grupa autyzm	22.07-25.07.2025 w godz. 10.30-12.00
2. grupa intelektualna	26.08-29.08.2025 w godz. 10.30-12.00
3. grupa autyzm	21.10-24.10.2025 godz. 9.00-10.30
4. grupa schizofrenia	03.11-06.11.2025 godz. 9.00-10.30 i 16.30-18.00
5. grupa schizofrenia	24.11-27.11.2025 godz. 8.30-10.00
6. grupa intelektualna	08.12-11.12.2025 godz. 8.30-10.00 i 14.30-16.00
7. grupa wzroku	16.12-19.12.2025 godz. 14.30-16.00
8. grupa ruchu	13.01-17.01.2026 godz. 8.30-10.00
9. grupa wzroku	26.01-29.01.2026 godz. 8.30-10.00
10. grupa ruchu	23.02-26.02.2026 godz. 8.00-9.30

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE	3
2. OGÓLNE DANE DOTYCZĄCE OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ.....	4
3. REKOMENDACJE DOTYCZĄCE WSPARCIA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ	6
3.1. GODNOŚĆ, PODMIOTOWOŚĆ I SAMOSTANOWIENIE	6
3.2. DOSTĘPNOŚĆ INFORMACYJNA I KOMUNIKACYJNA	7
3.4. CIĄGŁOŚĆ WSPARCIA W DOROSŁYM ŻYCIU.....	8
3.5. AKTYWIZACJA SPOŁECZNA I ZAWODOWA	8
3.6. EKONOMIA SPOŁECZNA I RZECZNICTWO	9
4. PODSUMOWANIE	10
BIBLIOGRAFIA	12

1. WPROWADZENIE

Rekomendacje przedstawione w niniejszym opracowaniu zostały opracowane na podstawie materiału wypracowanego podczas warsztatów „Mistermind”, zrealizowanych w ramach projektu **„Dobre praktyki organizacji pozarządowych w zakresie wspierania osób z niepełnosprawnościami”**. Warsztaty stanowiły przestrzeń pogłębionej refleksji nad funkcjonowaniem osób z niepełnosprawnością intelektualną, identyfikacją barier oraz poszukiwaniem rozwiązań możliwych do zastosowania w praktyce instytucji publicznych, organizacji pozarządowych i środowisk lokalnych.

Uczestnikami warsztatów byli przedstawiciele organizacji pozarządowych, placówek wsparcia, instytucji publicznych, a także osoby pracujące bezpośrednio z osobami z niepełnosprawnością intelektualną. W trakcie spotkań analizowano realne sytuacje z życia codziennego, przykłady dobrych i nieskutecznych praktyk oraz doświadczenia osób korzystających ze wsparcia.

Celem dokumentu jest przedstawienie rekomendacji, które sprzyjają budowaniu środowiska dostępnego, zrozumiałego i bezpiecznego, umożliwiającego osobom z niepełnosprawnością intelektualną możliwie największą samodzielność, sprawczość i uczestnictwo w życiu społecznym, zawodowym i obywatelskim. Dokument ma również inspirować do współpracy międzysektorowej oraz do zmiany sposobu myślenia o niepełnosprawności intelektualnej – z perspektywy deficytu na perspektywę godności i potencjału.

Planowanie skutecznych działań wspierających osoby z niepełnosprawnością intelektualną wymaga oparcia się na rzetelnych danych statystycznych oraz jednoczesnej świadomości ograniczeń, jakie niesie ze sobą obecny system gromadzenia informacji. Niepełnosprawność intelektualna rzadko występuje jako jedyna przyczyna niepełnosprawności, a sposób jej ujmowania w statystyce publicznej nie oddaje w pełni zróżnicowania funkcjonowania tej grupy ani rzeczywistej skali potrzeb.

2. OGÓLNE DANE DOTYCZĄCE OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ

Planowanie skutecznych działań wspierających osoby z niepełnosprawnością intelektualną wymaga oparcia się na danych statystycznych pochodzących z wiarygodnych źródeł publicznych, przy jednoczesnym uwzględnieniu ograniczeń metodologicznych obecnego systemu ich gromadzenia. Jak wskazuje Główny Urząd Statystyczny, dane dotyczące niepełnosprawności w Polsce pochodzą z różnych rejestrów administracyjnych i badań statystycznych, co powoduje ich rozproszenie oraz brak pełnej porównywalności (Główny Urząd Statystyczny, *Osoby niepełnosprawne w 2024 r.*, 2025).

Skala populacji osób z orzeczeniem o niepełnosprawności

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego zawartych w informacji sygnałnej pt. *Osoby niepełnosprawne w 2024 r.*, opublikowanej w dniu 15 października 2025 r., na koniec 2024 roku w Polsce było 3,9 mln osób posiadających ważne orzeczenie o niepełnosprawności albo o stopniu niepełnosprawności, co stanowiło 10,5% ogółu ludności kraju (Główny Urząd Statystyczny, 2025).

Jednocześnie w tej samej publikacji Główny Urząd Statystyczny podkreśla, że prezentowane dane mają charakter zbiorczy i nie obejmują podziału według rodzaju niepełnosprawności, w tym niepełnosprawności intelektualnej. Wynika to z faktu, że w obowiązującym w Polsce systemie orzeczniczym możliwe jest wskazanie więcej niż jednej przyczyny niepełnosprawności w jednym orzeczeniu, co uniemożliwia jednoznaczne przypisanie osoby do jednej kategorii statystycznej (Główny Urząd Statystyczny, *Osoby niepełnosprawne w 2024 r.*, 2025).

Analogiczne ograniczenia zostały wskazane we wcześniejszej informacji sygnałnej *Osoby niepełnosprawne w 2023 roku*, opublikowanej przez Główny Urząd Statystyczny w dniu 15 października 2024 r., w której zaznaczono, że statystyka publiczna nie odzwierciedla struktury populacji osób z niepełnosprawnościami według poszczególnych rodzajów niepełnosprawności, w tym niepełnosprawności intelektualnej (Główny Urząd Statystyczny, 2024).

Dane dotyczące dzieci i młodzieży

Dane Głównego Urzędu Statystycznego potwierdzają, że system edukacji zapewnia szeroki zakres wsparcia do momentu zakończenia obowiązku szkolnego, obejmujący m.in. zajęcia rewalidacyjne, wsparcie specjalistów oraz dostosowanie procesu nauczania (Główny Urząd Statystyczny, *Edukacja w roku szkolnym 2022/2023*,

2023). Jednocześnie w raportach statystycznych podkreśla się, że po zakończeniu edukacji formalnej dostęp do systemowego wsparcia znacząco się zmniejsza.

Dorosłość i system wsparcia społecznego

W dorosłym życiu osoby z niepełnosprawnością intelektualną korzystają głównie z instytucjonalnych form wsparcia oferowanych przez system pomocy społecznej. Według danych Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej w 2022 roku w warsztatach terapii zajęciowej uczestniczyło około 27 tysięcy osób, przy czym osoby z niepełnosprawnością intelektualną stanowiły znaczną część uczestników tych placówek (Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, *Funkcjonowanie warsztatów terapii zajęciowej*, 2023).

Jednocześnie Najwyższa Izba Kontroli w raporcie *Wsparcie dorosłych osób z niepełnosprawnościami* wskazuje na niewystarczającą liczbę miejsc w warsztatach terapii zajęciowej oraz środowiskowych domach samopomocy, a także na znaczne zróżnicowanie regionalne w dostępie do tych form wsparcia (Najwyższa Izba Kontroli, 2021). W raporcie podkreślono, że w wielu powiatach czas oczekiwania na miejsce w placówce wynosi od kilkunastu miesięcy do kilku lat.

Aktywność zawodowa

Z danych Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych wynika, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną należą do grup o najniższym poziomie aktywności zawodowej spośród wszystkich osób z niepełnosprawnościami.

W raporcie *Aktywność zawodowa osób z niepełnosprawnościami w Polsce* wskazano, że w 2023 roku wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami ogółem wynosił około 28%, natomiast w przypadku osób z niepełnosprawnością intelektualną był on istotnie niższy (Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, 2023).

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych podkreśla, że zatrudnienie osób z niepełnosprawnością intelektualną najczęściej odbywa się w ramach zakładów aktywności zawodowej, przedsiębiorstw społecznych lub przy wsparciu trenera pracy, a głównymi barierami pozostają obawy pracodawców, brak dostosowanych ofert pracy oraz ryzyko utraty świadczeń społecznych (Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, *Monitoring rynku pracy*, 2022).

Kontekst międzynarodowy

Według danych Światowej Organizacji Zdrowia niepełnosprawność intelektualna dotyczy około 1–3% populacji światowej, przy czym poziom uczestnictwa społecznego i zawodowego osób z niepełnosprawnością intelektualną jest silnie

uzależniony od jakości systemów edukacji, wsparcia społecznego i rynku pracy (Światowa Organizacja Zdrowia, *Intellectual Disability: Global Perspective*, 2022).

Z kolei European Agency for Special Needs and Inclusive Education wskazuje, że państwa, które rozwijają spójne systemy wsparcia obejmujące całe życie osoby z niepełnosprawnością intelektualną, osiągają wyższe wskaźniki samodzielności i zatrudnienia tej grupy (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2021).

Wnioski wynikające z danych

Analiza danych statystycznych publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz Najwyższą Izbę Kontroli jednoznacznie wskazuje, że kluczowym problemem nie jest brak regulacji prawnych, lecz niespójność i fragmentaryczność systemu wsparcia.

Szczególnie wyraźna jest luka pomiędzy zakończeniem edukacji a wejściem w dorosłe życie społeczne i zawodowe, co prowadzi do utraty wypracowanych kompetencji oraz zwiększonego obciążenia rodzin, co zostało jednoznacznie potwierdzone w raporcie Najwyższej Izby Kontroli (Najwyższa Izba Kontroli, 2021).

3. REKOMENDACJE DOTYCZĄCE WSPARCIA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ

Rekomendacje przedstawione w niniejszym rozdziale zostały sformułowane na podstawie analizy danych statystycznych, wniosków z warsztatów „Mistermind” oraz doświadczeń praktyków pracujących z osobami z niepełnosprawnością intelektualną. Mają one charakter systemowy i praktyczny, a ich celem jest poprawa jakości życia, zwiększenie samodzielności oraz wzmocnienie uczestnictwa społecznego i zawodowego tej grupy.

3.1. GODNOŚĆ, PODMIOTOWOŚĆ I SAMOSTANOWIENIE

Wspieranie osób z niepełnosprawnością intelektualną powinno zaczynać się od uznania ich pełnej godności oraz prawa do decydowania o sobie. W praktyce oznacza to odejście od podejścia opiekuńczego, w którym osoba jest traktowana wyłącznie jako odbiorca pomocy, na rzecz podejścia partnerskiego, opartego na dialogu i współodpowiedzialności. Kluczowe jest wzmocnienie sprawczości w codziennych wyborach i działaniach, niezależnie od poziomu samodzielności danej osoby. Równie

ważne jest konsekwentne przeciwdziałanie infantyilizacji, która obniża poczucie własnej wartości i ogranicza autonomię dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Powyższe założenia stanowią fundament dalszych rekomendacji, które wskazują konkretne kierunki działań służących budowaniu wsparcia opartego na szacunku, podmiotowości i realnym włączaniu osób z niepełnosprawnością intelektualną w procesy decyzyjne:

1. Wszelkie działania skierowane do osób z niepełnosprawnością intelektualną powinny być oparte na poszanowaniu godności i podmiotowości, niezależnie od poziomu funkcjonowania danej osoby.
2. Osoby z niepełnosprawnością intelektualną należy traktować jako aktywnych uczestników procesu decyzyjnego, a nie wyłącznie jako odbiorców opieki i wsparcia.
3. Wsparcie powinno wzmocniać samodzielność i sprawczość, a nie prowadzić do wyręczenia i utrwalania zależności.
4. Należy konsekwentnie eliminować praktyki infantyilizacji dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną w języku, komunikacji i sposobach organizacji usług.
5. Osoby z niepełnosprawnością intelektualną powinny być włączane w konsultowanie projektów, usług i rozwiązań, które ich dotyczą.

3.2. DOSTĘPNOŚĆ INFORMACYJNA I KOMUNIKACYJNA

Dostępność informacyjna i komunikacyjna jest jednym z kluczowych warunków samodzielnego funkcjonowania osób z niepełnosprawnością intelektualną w przestrzeni publicznej. Nawet najlepiej zorganizowane usługi pozostają w praktyce niedostępne, jeśli informacje o nich są nieczytelne, zbyt skomplikowane lub przekazywane w sposób niezrozumiały. Bariery językowe i proceduralne prowadzą do dezorientacji, stresu oraz konieczności stałego korzystania z pomocy osób trzecich, co ogranicza niezależność. Dlatego dostępność powinna być rozumiana przede wszystkim jako możliwość samodzielnego zrozumienia informacji i wykonania danej czynności.

W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera stosowanie prostego języka, porządkowanie procedur oraz wykorzystywanie narzędzi wizualnych, które ułatwiają orientację i podejmowanie decyzji. Poniższe rekomendacje wskazują konkretne działania, które mogą realnie zwiększyć dostępność informacyjną i komunikacyjną usług publicznych i społecznych:

1. Dostępność powinna być rozumiana nie tylko jako dostosowanie architektoniczne, lecz przede wszystkim jako możliwość samodzielnego korzystania z informacji i usług.
2. Dokumenty urzędowe, formularze, regulaminy i instrukcje powinny być opracowywane prostym i zrozumiałym językiem.
3. Należy tworzyć opisy procedur w formie „krok po kroku”, z wykorzystaniem elementów wizualnych i przykładów.
4. Materiały informacyjne powinny być testowane z udziałem osób z niepełnosprawnością intelektualną przed ich wdrożeniem.
5. Ograniczenie skomplikowanego języka administracyjnego sprzyja dostępności usług nie tylko dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, lecz także dla całego społeczeństwa.

3.4. CIĄGŁOŚĆ WSPARCIA W DOROSŁYM ŻYCIU

Sposób komunikowania się instytucji z osobami z niepełnosprawnością intelektualną ma bezpośredni wpływ na możliwość samodzielnego korzystania z usług publicznych i społecznych. Brak jasnych zasad rozmowy, pośpiech oraz niejednolite praktyki pracowników powodują dezorientację, stres i poczucie zależności od osób trzecich. Wprowadzenie spójnych standardów komunikacji pozwala zwiększyć przewidywalność kontaktu z instytucją i buduje poczucie bezpieczeństwa po stronie osoby korzystającej ze wsparcia. Kluczowe znaczenie ma tu zarówno sposób przekazywania informacji, jak i postawa personelu oraz gotowość do udzielenia realnego wsparcia.

Poniższe rekomendacje wskazują konkretne zasady, które mogą zostać wdrożone w instytucjach publicznych i organizacjach pozarządowych w celu poprawy jakości komunikacji i ograniczenia barier w dostępie do usług:

1. Należy zapewnić ciągłość wsparcia po zakończeniu edukacji formalnej, aby zapobiegać utracie wypracowanych kompetencji.
2. Konieczne jest planowanie ścieżki dorosłego życia z wyprzedzeniem, we współpracy z osobą z niepełnosprawnością intelektualną i jej rodziną.
3. Należy rozwijać formy wsparcia sprzyjające samodzielności, takie jak mieszkania treningowe i asystencja osobista.
4. Rodziny powinny otrzymywać wsparcie informacyjne i edukacyjne, które pozwala przeciwdziałać nadopiekuńczości.
5. Społeczności lokalne powinny być aktywnie włączane w proces włączania społecznego osób z niepełnosprawnością intelektualną.

3.5. AKTYWIZACJA SPOŁECZNA I ZAWODOWA

Aktywizacja społeczna i zawodowa odgrywa kluczową rolę w procesie budowania samodzielności, poczucia sprawczości oraz przynależności społecznej osób z niepełnosprawnością intelektualną. Udział w życiu społecznym i podejmowanie pracy sprzyjają nie tylko rozwojowi kompetencji, lecz także wzmacniają poczucie wartości i wpływają na jakość życia. Doświadczenia praktyczne pokazują, że największe bariery w aktywizacji wynikają nie z braku potencjału osób, lecz z niewystarczającego dostosowania środowiska pracy, obaw pracodawców oraz braku systemowego wsparcia na etapie wdrożenia. Skuteczna aktywizacja wymaga więc indywidualnego podejścia, elastycznych form zatrudnienia oraz współpracy pomiędzy osobą, pracodawcą i instytucjami wspierającymi.

W tym kontekście poniższe rekomendacje wskazują działania, które mogą realnie zwiększyć udział osób z niepełnosprawnością intelektualną w życiu społecznym i na rynku pracy:

1. Praca powinna być traktowana jako ważny element samorealizacji, terapii i budowania tożsamości społecznej.
2. Stanowiska pracy powinny być dobierane indywidualnie, z uwzględnieniem możliwości, zainteresowań i tempa pracy danej osoby.
3. Należy rozwijać modele zatrudnienia wspieranego, obejmujące wprowadzenie do pracy i stopniowe wycofywanie wsparcia.
4. Pracodawcy powinni otrzymywać wsparcie doradcze, organizacyjne i informacyjne.
5. Staże i okresy próbne powinny być wykorzystywane jako narzędzie bezpiecznego wejścia na rynek pracy.

3.6. EKONOMIA SPOŁECZNA I RZECZNICTWO

Ekonomia społeczna odgrywa istotną rolę w systemie wsparcia osób z niepełnosprawnością intelektualną, ponieważ łączy cele społeczne z realnym tworzeniem miejsc pracy i usług. Dla wielu osób stanowi ona bezpieczną i elastyczną przestrzeń aktywności zawodowej, lepiej dostosowaną do indywidualnych potrzeb niż otwarty rynek pracy. Jednocześnie trwałość i skuteczność działań w obszarze ekonomii społecznej zależą od jakości oferowanych usług, stabilnego finansowania oraz współpracy z samorządami i instytucjami publicznymi. Równoległe kluczową rolę pełni rzecznictwo, które wzmacnia podmiotowość osób z niepełnosprawnością intelektualną i sprzyja egzekwowaniu ich praw w życiu społecznym.

W tym kontekście poniższe rekomendacje wskazują działania, które pozwalają rozwijać ekonomię społeczną jako trwały element systemu wsparcia oraz wzmacniać rolę organizacji pozarządowych w ochronie praw i interesów osób z niepełnosprawnością intelektualną:

1. Przedsiębiorstwa społeczne i inne formy ekonomii społecznej powinny być rozwijane jako stabilne miejsca pracy dla osób z niepełnosprawnością intelektualną.
2. Jakość usług i produktów powinna być kluczowym kryterium funkcjonowania tych podmiotów.
3. Współpraca organizacji pozarządowych z samorządami wzmacnia trwałość działań.
4. Organizacje pozarządowe powinny pełnić rolę rzeczniczą na rzecz praw osób z niepełnosprawnością intelektualną.
5. Dostęp do informacji o prawach i procedurach powinien być prosty, zrozumiały i powszechny.

4. PODSUMOWANIE

Dokument „Rekomendacje dotyczące wsparcia osób z niepełnosprawnością intelektualną” stanowi syntetyczne podsumowanie wiedzy, doświadczeń oraz refleksji wypracowanych podczas warsztatów „Mistermind”, a także analizy dostępnych danych statystycznych i raportów instytucji publicznych. Przeprowadzona analiza jednoznacznie pokazuje, że kluczowe bariery w życiu osób z niepełnosprawnością intelektualną wynikają w znacznie większym stopniu z uwarunkowań systemowych, organizacyjnych i społecznych niż z samej niepełnosprawności. Niespójność systemu wsparcia, fragmentaryczność działań oraz brak ciągłości pomiędzy poszczególnymi etapami życia prowadzą do ograniczenia samodzielności i pogłębiania zależności od rodziny oraz instytucji.

Dane statystyczne potwierdzają, że w Polsce funkcjonuje rozbudowany system orzecznictwa i formalnych form wsparcia, jednak jego struktura nie pozwala na precyzyjne wyodrębnienie sytuacji osób z niepełnosprawnością intelektualną ani pełne rozpoznanie ich rzeczywistych potrzeb. Wieloprzyczynowość orzeczeń oraz rozproszenie źródeł danych sprawiają, że skala i charakter trudności tej grupy nie są w pełni widoczne w statystyce publicznej. W konsekwencji wiele rozwiązań ma charakter ogólny i nie odpowiada na specyficzne wyzwania związane z funkcjonowaniem poznawczym, komunikacyjnym i społecznym.

Szczególnie istotnym problemem, wielokrotnie wskazywanym zarówno w danych, jak i w doświadczeniach praktyków, jest tzw. luka przejścia pomiędzy zakończeniem edukacji a wejściem w dorosłe życie społeczne i zawodowe. W tym okresie osoby z niepełnosprawnością intelektualną często tracą dostęp do narzędzi, metod komunikacji i form wsparcia, które były dostępne w systemie edukacji. Brak zaplanowanej ścieżki dorosłości prowadzi do wycofania społecznego, obniżenia poczucia własnej wartości oraz nadmiernego obciążenia rodzin odpowiedzialnością za organizację codziennego życia.

Rekomendacje przedstawione w dokumencie koncentrują się na sześciu wzajemnie powiązanych obszarach: wzmacnianiu godności, podmiotowości i samostanowienia; rozwijaniu dostępności informacyjnej i komunikacyjnej; wprowadzaniu standardów komunikacji w instytucjach; zapewnieniu ciągłości wsparcia w dorosłym życiu; budowaniu realnych ścieżek aktywizacji społecznej i zawodowej; oraz rozwoju ekonomii społecznej i działań rzeczniczych. Wszystkie te obszary łączy wspólne założenie, że skuteczne wsparcie nie polega na wyręczaniu, lecz na towarzyszeniu, wzmacnianiu kompetencji i tworzeniu warunków do możliwie samodzielnego funkcjonowania.

Dokument podkreśla również znaczenie zmiany postaw społecznych i instytucjonalnych. Nawet najlepiej zaprojektowane regulacje prawne i programy wsparcia nie przyniosą trwałych efektów bez empatii, wrażliwości i gotowości do dostosowania praktyk do realnych potrzeb osób z niepełnosprawnością intelektualną. Szczególną rolę odgrywają tu pracownicy pierwszego kontaktu, pracodawcy, przedstawiciele administracji publicznej oraz organizacje pozarządowe, które mogą kształtować standardy codziennego kontaktu i włączania.

Realizacja przedstawionych rekomendacji wymaga współpracy międzysektorowej, długofalowego planowania oraz konsekwentnego przenoszenia dobrych praktyk z edukacji i placówek wsparcia do usług publicznych, rynku pracy i środowisk lokalnych. Wsparcie osób z niepełnosprawnością intelektualną nie powinno kończyć się wraz z ukończeniem szkoły, lecz towarzyszyć im na kolejnych etapach życia, umożliwiając aktywne uczestnictwo w życiu społecznym, zawodowym i obywatelskim. Tylko takie podejście pozwala budować społeczeństwo włączające, oparte na szacunku, solidarności i realnym wykorzystaniu potencjału wszystkich jego członków.

BIBLIOGRAFIA

1. Główny Urząd Statystyczny (2025). *Osoby niepełnosprawne w 2024 r.* Informacja sygnałna.
2. Główny Urząd Statystyczny (2024). *Osoby niepełnosprawne w 2023 roku.* Informacja sygnałna.
3. Główny Urząd Statystyczny (2023). *Edukacja w roku szkolnym 2022/2023 (wyniki wstępne).* Informacja sygnałna.
4. Najwyższa Izba Kontroli (2022). *Usługi asystenta osobistego jako wsparcie społeczne osób niepełnosprawnych.* Informacja o wynikach kontroli.
5. Najwyższa Izba Kontroli (2024/2025). *Organizacja i funkcjonowanie warsztatów terapii zajęciowej* (raport pokontrolny w formacie PDF).
6. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (2024). *Raport końcowy z badania potrzeb osób niepełnosprawnych w Polsce 2024.*
7. Światowa Organizacja Zdrowia (2022). *Global report on health equity for persons with disabilities.*
8. Światowa Organizacja Zdrowia (2023). *Disability and health* (fact sheet).
9. European Agency for Special Needs and Inclusive Education (2021). *Annual Report 2021.*
10. Komisja Europejska (2021). *Union of Equality: Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021–2030.*
11. Materiały warsztatowe (2025). Warsztaty „Mistermind” w ramach projektu „Dobre praktyki organizacji pozarządowych w zakresie wspierania osób z niepełnosprawnościami” (materiał wewnętrzny, notatki i raporty z zajęć).